

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Kütləvi İformasiya Vəsitələrinin İnkişafına
Dövlət Dəstəyi Fondu

KIVDF

www.kivdf.gov.az

Gənc nəslin milli
mənlik şüurunun
inkışaf etdirilməsi
və vətənpərvərlik
hisslərinin təbiyəsi

tinin qurulmasına çağrışlar edildiyi bir dövrde, islamçılıq ve türkçülüğün de nə qədər vacibliyi məsəlesinin xüsusi maraq doğurması təbiidir.

AMEA Fəlsəfə, Sosiyologiya və Hüquq İnstitutunun böyük elmi işçisi, fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru **Faiq Ələkbərov** hesab edir ki, qloballaşma prosesində "Üçlüy" (Türklemək, İslamlamaq ve Müasirşəfmek) münasibətdə iki əsas baxış var: 1) Qərbyönüllü vətəndəş cəmiyyəti, modernleşme "Üçlüy"ə nisbətən daha vacibdir; 2) Qərbyönüllü vətəndəş cəmiyyəti quruculuğu, modernleşme nə qədər zəruri olursa-olsun, "Üçlüy" onun kölgəsində qalmamalıdır. Deməli, bu gün gəndərlərin milli şüurun formallaşmasında en azı iki tərəfi mübarizə gedir. Bu mübarizədən hansının qalib çıxması ilə milli şüurun formallaşması prosesi yeni bir çalar daşıya biler. Daha doğrusu, əgər vətəndəş cəmiyyətinin modernlaş-

yogulması doğru deyildir. Gänder hemişe özünü milletin ve dövlətin bir üzvü hesab etmeli, müyyən mənəda öz maraqlarından millet və dövlət üçün güzəştə getmeye hazır olmalıdır. Yəni bütün həllarda millet və dövlət namine güzəştə gedən bir tərəf varsa, o da həmin gänder olmalıdır. Yalnız bu halda həmin millet və dövlət milli və siyasi varlığını qoruyub yaşada bilər. Çünkü milletin varlığı fərdin varlığından daha dəyərlidir. Odur ki, gänder özünü millet və dövlət namine qurban verməye hazır olmalıdır. Yalnız bu şüra malik cəmiyyətlərdə millat və dövlət hemişə var olur. Ancaq hansı cəmiyyətdə ayrı-ayrı fərdler öz maraqlarını millet və dövlət maraqlarından üstün tutub bunu sinirsiz insan azadılığı ilə izah edirlərse onların gelecek varlığının şübhə altındadır".

eserlerini yazdılar. İndi de vatandaşcılık adı altında insan amili milli ve dini dayanıklarının üstün tutulur. Bir sözle, genclər millet ve dine qarşı yoxurlar. Guya, gəncin azadlığıının əsasında yalnız hüquq ve azadlıqları dayanır. Bu zaman millet ve dina münasibət SSRİ dövründə olduğu kimi, axla plana keçirilir. Burada əsas üstünlük səxsiyyətin hüquq və azadlıqlarına verilir, dövlətin xaricində insanların ictmah münasibətlərinin qurulmasına önemliliyindən behs olunur ve sair. Bu cümləde vatandaşcılık modeli bir tərəfdən insan hüquq və azadlıqlarının temin olunması baxımından müsbət görünsə də, ümumilikdə ailə deyərlərinin aradan qalxmasına, bununla da dövlətin əsasını təşkil edən sosial institutların dağlımasına nəsəbəl olur. Bu isə, əsrlərde gelecekdə dövlətin özünü varlığı üçün tehlükə mənbəyidir. Belə ol-

Layihə

Gənclərin milli şüurunun formalaşmasında hansı əmiller nəzərə alınmalıdır?

Gençlerin milli şiirünün formalamaşması onların vatan-parver kimî yetişmişinde müstənəsə rol oynayır. Ancaq etiraf edilməlidir ki, hazırkı globallaşma şəraitində milli şiirin formalamaşmasına təsir edən yad elementlərin sayı kifayat qədərdir. Hazırda Azərbaycan xalqının milli şiirinə ciddi təsir göstərən faktorlar arasında globallaşma prosesi xüsusi yer tutur. Bir çoxları hesab edirlər ki, globallaşmanın asas ideyaları modernlaşma, postmodernlaşma, demokratiya, liberalizm və vətəndaş cəmiyyətidir. Lakin bütün bunlar Azərbaycan gəncinin təfakküründə yaxşı haldə bəynəmiləl, pis halda isə kosmopolit siyir formalasdırı bilər.

Bu ideyaların tətbiqi zamanı irqindən, dinindən asılı olmayaq bütün insanların hüquq və azadlığını öne çəkildiyün millilik arxa plana keçirilir. Xüsusilə, son zamanlar vətəndaş cəmiyyəti, çoxmədəniyyətlilik, informasiya cəmiyyəti, tolerantlıq anlayışlarının qloballaşma prosesinin tərkib hissəsi kimi tabliği çox düşündüründür. Qloballaşma prosesi anlambilən aldadıcı və zahiren müsbət görünən (məsələn, fərdin azadlığı millətin və dövlətin azadlığından üstündür) ideyaların içinde şüurlarımıza yerdilən, ancaq milli və dini mənəviyyatımıza uyğun olmayan məsəllərdə son dərəcə diqqəti olmalıdır. Ona görə de, Azərbaycanda qloballaşmanın geniş yayılmasında cəmiyyət

tiyatı əldən verməməlidirlər".

Onun bildiridirine göre, bu gün de bizi tədqiqatçılar, ideoloqlar hesab edir ki, "üçlü"dan çıxış etmək həzirkı şirkərtəsində mümkün deyildir. Bunu öten əsrin əvvəllerində eyni şəhər demokratlar və ittihadçılar deyirdilər. Bu gün isə özlərinin demokratlar, liberallar, bir sözə vətəndəş cəmiyyətlər, modernlaşma tərəfdarları kimi təcdim edənlər həmin müddənən öncədir. Bu cür düşünənlərin fikrincə, 20-ci əsrin əvvəlindən islamlaşmanın və türkşəmək lazımlı və zəruri idi, irəlilər isə artıq onlara bir o qədər ehtiyat yoxdu. Marağlıdır ki, həmin dövrün fikri müdafiə edənlər an cox maddi

bu türk mudâti edenler en çok müslim sîstîrlar olmuşlardır. Onlar hesab edildiğinde, sosyalizm kuruculuğunda millet ve dinde yer yoktur. İndi de bize ideolojilere göre, vatandaşlılığı temin etmek ulûğunda millet ve dinde emniyeti pay düşmür. Çünkü vatandaşlığı temin etmeden dini, millî, hatta sınıfı ideoloji yâlalar devîl, sağlam düşüncede, şuan da azadılık ve mesuliyetî asasdır. Evin sözü, vatandaşlığını temin etmeden de deyîr millî kimlik (millet), dini kimlik (müselman, xristian), siyasi kimlik (saççı, solcu, märkezçi) deyîl insandır. Belki hâlda, eger gâncalar millî kimlikini temin etmeden de deyîrlerinin ya sevâsi kimliğine dörk etmeleri olur. Hâlde heç enmiş olur: "Bizca, her hanım toplumda gâncın azadlığı millet ve devletin azadlığından üstün tutulmalıdır, hemin teminiyettir millî ve siyasi varlığı geç-lez tehlüké altına düşmeyecektir." Çünkü gânc özünü daha çok azad hiss etdikçe, mensusb olur. Millet ve devletin başbâğılılığı açılacaktır. Bu manada, insanın azadlığı millet ve devletin azadlığı ile müqâbele edilmesi, onların qarşı-qarşılıklılığıdır.

dini döyerlerin yeniden dırçılmasına cehd başa düşülür. Çünkü onlar anlayırlar ki, insan ne qədər dəyərlidir olsun, ferd ne qədər azadılıqlara sahib olursa olsun milli və dini dəyərlərdən uzaqlaşdırıqca özgələşir. Özü də bu özgələşmə, yeni gənclərin milli mensubiyətdən və dini dəyərlərdən uzaqlaması, onun beynəlmilək-kosmopolit (dünya vətəndəsi) bir şəkile girməsindən çox en adi insani keyfiyyətlərdən mərhüm olunması ilə nəticələnir. Vaxtilə eyni hadisələr uydurma kommunizm dövründə yaşandı. Ruslar kommunizm məfkuresi adı altında qeyri-rusları, xüsusi türk-müsləman xalqları milli və dini kimliklərdən uzaqlaşdırmağa çalışıdalar və müəyyən qədər de bunu bacardılar. Bunula da, türk-müsləman xalqları daha çox özgələşmeye məruz qaldılar. Buna eks reaksiyanın neticəsi kimi Çingiz Aytmatov «Gün var əsərə bərabər», Oljes Suleymanov «Az-ya», Bəxtiyar Vahabzadə «Lətə dili», «Gülüstən» duğu təqddirdə, milli və dini dəyərlərdən uzaq olan insanın-gənclərin dünya vətəndəsinə çevriləmisi öz manasını itirir. Çünkü fərd öz məhiyyətin itirir və qeyri-müəyyən vəziyyətə düşür, başqa sözə özgələşir. Bù baxımdan hazırda da beynəlmilək ideyalarla, globallaşma proseslərinə milli ideoloqların getdiyi yoldan yanaşmaq, ancaq zamanın telablərinə də uyğun şəkildə hərəket etmək lazımdır. Başqa sözə, beynəlmilək, qlobal ideyaların arasında təşlim olmağı globallaşma prosesi, vətəndəs comiyyətinin zərurılılı kimi başa düşülməş çox yanlışdır. Çünkü milli ideyalar olmadan istanilen beynəlmilək, yaxud da qlobal ideyaların heç bir əhamiyəti yoxdur. Üstəlik, beynəlmilək ideyaların aparcılığı və milli ideyaların kölgədə qalması istanilen millet üçün çox tehlükəlidir. Odur ki, gənclərin milli şüurunun formalasdırılması prosesində bu kimi amillər mütləq nazərə alınmalıdır.